

S O K F É L E .

XLIV szám Béts. October 2-dikán. 1832

Csokonai Vitéz Mihály Kereszt - Levele.

Nem egyeznek meg a' magyar Tudósok Csokonai Vitéz Mihálynak, a' magyar Parnassus egy fő diszének születe idejéről. Sokan az 1773-dik, mások az 1774-dik esztendő-t írják az ő születe esztendejének; továbbá némelleyek December 17-dikét, mások November 17-dikét tartják az ő születe napjának. Én tehát a' dolog felvilágosítása, és a' kétségek elosztatása végett, a' Debretzeni Reformáta Ekklé'sia Anya-Könyvében megkerestem a' jeles Költő nevét, és azt e'képen találtam a' megkereszteltetett kis gyermekek száma közzé béirva:

1773. In Templo majori

26. Nov. Hatvan u. (útsza) Csokonai Vitéz József és Diószegi Sára *F. Mhly.* *) K. A. Prkr. Bélyei Péter, Bentze Dániel, Csapó István, Kováts János.

Ebből megtetszik, hogy Csokonai Vitéz Mihály születe idejét 1773. Eszt. November 17-dikére helyesen lehet tenni, mivel a' megkereszteltetése azután kilentz nap múlva ment véghez. A' Kereszt Atyák vagy Komák nevei közt a' Prkr. bizonyosan Predikátor szónak öszverántása. Ésigy a' Költő Kereszt Attya volt Néhai Nagy Tiszteletű Predikátor Bélyei Péter Úr, Debretzennek szeretett Lelki Pásztora, kinek Özvegye Ns. Váczi Nagy Erzsébet Aszszony, a' ki Csokonait, mint Kereszt Anya, a' keresztvízre tartotta, még most is él Debretzenben, töltvén életének 92-dik esztendejét. A' Debretzeni Nagy Templom, mellyben Csokonai

*) *F. Mhly.*: *Fijok Mihály.*

Toldalék a' M. Kurírhoz.

megkereszteltetett, az 1802. Eszt. Junius 11-dikén
támadt rettenetes tűzkor megégett, mellyről így ír a'
tisztelt Költő, a' Szélhez írt felséges Ódájában:

Látám a' lakosok jajjait a' setét
Füstnek gombolyagin mennybe tolongani,
A' mindent-tehetőnek

Zsámolyszékihez, a' kinek
Kor-kémeltte falán bús diadalmadat
Tapsoltad. Szomorú düledezési közt

Most a' gyász 's a' halálos

Tsendesség fija zsibbadoz, 's a' t.

De 1804 olta a' Nagy Templom újra felépült, és 1819.
November 14-dikén el is kezdődött benne a' közön-
séges Isteni tisztelet.

A' tz hang természeti eredete.

A' Sokféle XXXVIII Számjában, a' 309—312 la-
pokon, nyomosan meg van fejtve ez a' kérdés: Mimó-
don lehetne a' magyar nyelv helyesírását minden eu-
rópai nyelvek orthographiájánál tökéletesebbé, szóval,
legtökéletesebb orthographiává tenni? Ugyanis ezen
nagy és ditső tzelnek elérésére minden kétségen kívül
az lenne az telső lépés, a' mit ott a' feleletben olva-
sunk, hogy t. i. betűink közzül nyóltz kettősöket írta-
nánk ki, és helyettek egyes betűket vennénk fel, de
a' melly egyes betűk első tekintetre szemünkbe tüntet-
nék: mitsoda betűkből olvadtak egybe. Helyesen ada-
tik ezután elő, hogy mellyik kettős betűnk mitsoda
betűkből olvadt egybe, az egy tz betűn kívül, melly
az én ítéletem szerént, nem tz-ből, a' mint ott íratik,
hanem tsz-ből olvadt egybe.

Megtetszik állításom igazsága abból, hogy a' t,
kemény, suhogó, éles vagy vékony hangú betű, a' z

pedig lágy, dongó, tompa vagy vastag hangú; melly két ellenkező rendbeli betűk egymás mellett sem állhatnak meg a' sebes kimondásban, hanem a' természetnek törvényje szerint, a' hátúlsó az elsőt magához hasonló hangúvá változtatja, annyival inkább egy új hangra öszve nem olvadhatnak. A' kemény t tehát csak a' kemény sz hanggal, nem pedig a' lágy z - vel olvadhat egybe, és ezekből születik a' tz hang. Ám próbálja meg akárki; mikor sz hangot ad, akkor értesse elsőben a' nyelve hegyét egy kevésbé a' felső fog-sorhoz, a' mint kell a' t betű végett: így tökéletes tz hangot fog ejteni. De ha az ember, mikor z hangot ad, akkor érteti elsőben a' nyelve hegyét egy kevésbé a' fogakhoz: úgy dz, és nem tz hang származik a' szájában, a' természetnek szükséges törvényje szerint.

Továbbá, a' Magyarok nyelve és szája a' kimondásban önként reá megyen minden öszveolvadható két mássalhangzóknak az egyszerű szókban egy új hangra való öszveolvasztására, mellyet osztán, a' két betű által okozott positio kedvéért, megkettőztet. Ezen szókat p. o. adja, éljen, vonja, látjuk, barátság, megkettőztetett gy, ly, ny, ty, ts hangokkal ejtjük ki. Így olvasztjuk mi öszve megkettőztetett tz hangra az öszvejövő t és sz hangokat is, p. o. ezen szókban: szeretsz, futsz, ötször, hatszor, látszik, tetszik, metszem, játszik. Ez is azt bizonyítja, hogy a' tz hang természetesen t és sz, nem pedig t és z hangokból olvad öszve. Hogy a' d és sz betűket is tz hangra szoktuk egybe olvasztani, p. o. e' szókban: adsz, tudsz, másodszer, negyedszer: ennek természeti oka az, mivel a' kemény sz, az előtte lévő lágy d betűt a' kimondásban megkeményíti, azaz annak kemény hangú párjára, t - re változtatja által mindenféle nemzetek szájában: mi Magyarok pedig ezt az új t hangot is

özve szoktuk az sz-el olvasztani. (Épen így van a' dolog a' ts-re nézve is, mert mi Magyarok nem csak a' t és s öszvejövö betűket olvasztjuk egybe a' kimondásban megkettőztetett ts hangra, p. o. e' szókban: mültség, nemzetség, segítsük; hanem a' d és s betűket is, az említett természeti el változás után, ezen szókban p. o. szabadság, rövidség, imádság.)

A' tz hangnak, melly a' latin c hangjával megegyez, t és sz-ből való származását, ezen hangnak természeti kimondása módjából eléggé megmutatja Meszlényi Molnár János is, ezen című könyvében: Bèvezetés a' Siketnéma oktatásmódba, Pest. 1812. a' ki leírván az sz, tz vagy c, és z betűk hangjának a' szölluműszerek által eső formáltatását, ezt mondja a' 211. lapon: Ebből észrevehetjük; hogy c hangja nem egyez meg tz hangjával, hanem inkább tsz-ével; mivel c hangjánál, épen úgy mint ennél, minden dongás nélkül, tsupán csak a' sziszegető szellő hallható, amannál pedig a' dongás is elkerülhetetlen.

Volna még más észrevételem is a' Sokféle 310. lapján ajánlott új helyesírásra nézve: de erről majd másszor szöllok.

Szilágyi János.

Hatházi Ref. Pred.

(A' Felelet következik.)

A n t o m m a r c h i.

Antommarchi, korszikai fi, Napóleon orvosa Sz. Ilonában. Anatomia Professori hivatalát Florentziában letette, hogy a' számkivetett Tsászárt ápolhassa. Fesch kárdinál fizetést ajánlott neki, de nem fogadá el. Elindulásakor a' Toskánai politzia sok akadémával gátolá. A' szigetbe érvén, Napóleon bizodalját nem egyszerre

ugyan, de lassan lassan nagy mértékben megnyeré, ápolá őtet végpertzéig 's kapott Testamentoma szerént 100,000 frankot, és ily parantsolatot, hogy a' Tsászári holt testet bontsa fel; de nem telyesítheté, nem engedvén azt meg Hudson Lowe. Európába egy ajánló levéllel, mellyet a' haldokló Napóleon Ö Fsge Mária Luizához írt, vissza térvén: leírta frantziáúl, igen esmeretes munkájában (Paris 1825) Napóleon utolsó szempillantásit. Azolta Párisban folytatta orvosi munkás életét, 's bevégezte szép de igen drága *Bontztábláit*, mellyeket még Florentziában Morgani társával kezdett vólt készíteni. — Midőn a' Lengyel föld vérben úszott, elhagyván e' híres, már hajlott idejű orvos, Párisi jövedelmes gyógy mezejét, tudományos munkájt, 's a' Frantzia főváros gyönyörűségeit; elment sok törődés után Varsóba, hol a' háládatos nemzeti országlószék őtet az orvosi intézetek kormányára ülteté. Minekutánna a' Lengyel ügy önvére tengerén hajó törést szenvedé: még nehezebb vólt neki Frantzia országba vergődnie, kivált Hessen Casselen keresztül, a' cholera miatt, vagy mint Párisban hiszik, politikai tekintetekből is. Párisba vissza térvén: Perier szinte őtet is, mint a' Lengyeleket, Avinyonba útasítá. 1831 végén elhagyá Párist, 's Brüsszelen keresztül Olasz országba útazott vissza. — Személyére nézve Antomarchi igen szerény férjfiú, nem kevély érdemeivel, 's a' kiállott vészekkel; hanem a' legfelsőbb póltzig kevély Napóleonnak egy gipsz-szobra bírásával, 's ez első azon szobor után, mely Napóleon halála után, szemeláttára készült. A' világ minden kintséért sem válnék meg ezen tsászári szobortól.

A' Ró'sa, és Líliom.

Ditső leányi a' hitvány pornak! feleljetek, ki alkata 's piperéze titeket oly bájoló termettel, és kellemeikkel? Mert tsak tündér újjaktól, és kegyektől telik ki ily merő remek! Szelíden mosolygva szótték, úgy e', angyali köntöstöket a' pogánykor legkedvezőbb Istenaszszonyi? — Ám némán hallgat bíbor ajkatok oh kellemhölgyek! — jól van! — de szöll e' tanító rege: — Midőn az ifjú *fold* kopár színnel kezdte lételét: seregenként siettek a' deli Nimfák azt ezer himes virággal ékesíteni; pitziny ujjakkal szebbnél szebb szövétű plántákat alkatának, ön érzéseik 's karakterek vonásait himezve, azoknak artz - szírmaira. Tsaknem hó alól lengeté ki a' szerénység a' titokban pompázó violát. Remény lépe utánna elő, 's friss szaggal tölté be a' vidor játziut pitziny kelyhét. Most a' mint ezeknek jól ütött ki szövetek, sok színű kérkedő csoport állott hiú robajjal elő. A' Tulipánok fenhéjazva ingaták kevély bokrétaikat; a' nártzisok epedve nézegének körül. Szóval sok tündérek, nimfák, istenaszszonykák foglalatoskodtak a' szép munkával, 's felékesíték ön képeikkel himzett szőnyeggel a' mező tétét. — Ekkor így szólla Vénus a' szelíd Grátziákhöz: „Mit késtek kellemtestvérek! égi mássatokkal díszesíteni az alantvilágot; fonjatok ti is bájitok bíbor szálaiból tetszős virágokat.“ Ők könnyű hajnali felhőtskén alálebegtek azonnal, 's Aglája, az ártatlanság tündéraszszonya líliomot formált; Thalia, és Euphrosina pedig testvérekekkel alkaták az öröm 's szerelem virágát, a' szűz ró'sát. — A' ti nyiló ortzáitokon is, oh szép Leánykák! líliomok, 's ró'sák virúlnak: vajha azoknak védaugyalaik, az ártatlanság, öröm, és szerelem is, egyesülve, 's elválhatatlanul lakoznának azokon! ne felejtkeztek el a' líliom és ró'sa alkatoiról! —

A' tsalódott Ifjú.

El múlt, 's az örök idők' Tengere
 Bé nyelte a' gyermekkort, mellybe
 Bú 's gond nélkül, kedvére heverve
 A' nem eszmélő a' pehelybe.
 El óh! elrepültetek örökre
 Gyermeki éveim, 's édeni
 Kéjjel mosolygó új örömökre
 Ritkán fog a' Nap felkölteni.
 El tüntetek tsend órák, már ott a'
 Hol, eddig ártatlan nótára
 Lelkem' a' tiszta kedv buzdította,
 Ott a' kín, 's rabság fellegvára.
 Hol, áh! hol vagytok ti ezerféle
 Jót ígérő Tündérképzetek?
 Remény! remény! te is eltüntél e'?
 Mit véthettem én ellenetek?
 Most tsak a' vész' ordító orkánja
 Egy eltört rongy deszka darabon
 Ah! kéméltelen ez veti hánya
 Rontsolt testem a' dúzzadt habon.
 Néha az Ég szelid leánya' Remény
 Vet egy két vidám tekintetet
 Rám, 's ekkor éled, bennem a' kemény
 Szívű Tyrannémhoz új szeretet.
 De ez is eltűnik újra korom
 Setét felhő ereszkedik a'
 Várt Napfény helyire, 's a' sir orom
 Alá ránt a' leány praktika.
 Most úgy tetszik, mintha Vénus karja
 Közt szendergenék víg Édenbe
 Hát szívembe egy kígyó akarja
 Halál mérgit fúni mélyen bé
 Most azt vélem, hogy Amor hahota

Közt jön engemet köszönteni;
 Hát Fúriák hoznak rablántzot a'
 Melly't nem lehet elszakasztani.
 Most egy báj ének tsalogat erre
 Itt tám öröm rózsák fejlenek,
 Alig ereszkedtem a' Tengerre
 Már rabbá tettek a' Syrenek,
 Itt egy tündér alak ritka mázza
 Játszi képzetim elragadja,
 Nézem, hát belől a' halál vázza
 Undokságít is meghaladja.
 Óh tsalóka külső szin melly sokat
 Reá szedsz addig a' míg lehet
 Egy, kárán okúlt, a' ki másokat
 Reád vigyázóbbakká tehet.

Kocsis Ferentz.
 Pápan.

Megfejtteni való kérdés.

András és Bálint, amaz asztalos, ez lakatos Mesterlegények, gyakorlás és tapasztalás végett vándorolni szándékozván: együtt indultak útra. Egyéb útravalók közt bort is vittek magokkal, András egy három ittzés és egy öt ittzés kulattsal, Bálint pedig egy nyóltz ittzés kulattsal. Nem akarván egyszerre két kulatsot megkezdeni: kiürítették elsőben közösen az András három ittzés kulattsát, azután együtt kiitták a' bort ugyanannak öt ittzés kulattsából is. Ekkor elváltak egymástól, András jobbra, Bálint balra térvén, mind-egyik más városba menvén, a' hol t. i. az ő mestersege jobban virágzott. — Minthogy az András nyóltz ittze borát együtt itták meg: a' Bálint nyóltz ittze borának fele igaz jussal ötöt illette. Kész is volt Bálint a' maga kulattsából négy ittzényi bort adni Andrásnak: de pusztá helyen valván kétfelé az ország útja, nem volt ittzés mértékje, mellyel az Andrást illető négy ittze bort helyesen kimérhette volna. Kérdés tehát: hogy mérhet ki Bálint a' maga 8 ittzés tele kulattsából Andrásnak épen 4 ittze bort, nem lévén semmi egyéb edény jelen a' 3 ittzés és az 5 ittzés üres kulattsoknál?

Megfejtés: a' XLIII Szám. Torma.